

**ელექტრონული ბიბლიოთეკის განვითარების
ტენდენციები და პროექტი “ნიჟრული ფორმატიანი”**

ტერმინის განმარტება

ელექტრონული ბიბლიოთეკა (ასევე ცნობილი, როგორც ციფრული ბიბლიოთეკა, ციფრული საცავი) არის სპეციალიზებული ბიბლიოთეკა, რომელიც შედგება ციფრულ ფორმაში არსებული რესურსებისგან. თავის მხრივ, ციფრული რესურსი შეიძლება შეიცავდეს ტექსტურ, ვიზუალურ, აუდიო და ვიდეო მასალებს, რომლებიც დაარქივებულია ელექტრონულ ფორმაში (ბექტური ნიმუშების, მიკროფილმებისა და სხვა ტიპის მედიისგან განსხვავებით).

ციფრული ბიბლიოთეკები, ტრადიციული ბიბლიოთეკების მსგავსად, განსხვავდება ერთმანეთისგან ფორმატებით, ზომებითა და შინაარსით. მათი შენახვა და ადმინისტრირება შეუძლიათ როგორც ცალკეულ პირებს, ისევე ორგანიზაციებს. ელექტრონული კონტენტი კი შეიძლება ინახებოდეს როგორც ლოკალური წვდომის სერვერებზე, ასევე დისტანციური, ონლაინ-წვდომის საშუალებით კომპიუტერულ ქსელებში. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ელექტრონული ბიბლიოთეკა, თავის მხრივ, წარმოადგენს მძლავრ საინფორმაციო-საძიებო სისტემას.

ტერმინი **“სპეციალიზებული ბიბლიოთეკა”**, ელექტრონული რესურსების მიმართ პირველად გაჟღერდა 1994 წელს, როდესაც გამოცხადდა NSF/DARPA/NASA ციფრული ბიბლიოთეკების ინიციატივის პროგრამა (NSF/DARPA/NASA Digital Libraries Initiative in 1994). ეს ინიციატივა მეტწილად განპირობებული იყო და მას საფუძვლად ედებოდა ვანევარ ბუშის სტატია - **“როგორც ჩვენ შეიძლება ვფიქრობდეთ”** (As We May Think, 1945), სადაც ელექტრონული რესურსების ბიბლიოთეკად წარმოდგენის ხედვა განმარტებულია არა ტექნოლოგიების, კომპიუტერული მეცნიერების, არამედ მომხმარებლის, ჩვეულებრივი მკითხველის მხრიდან.

ციფრულ ბიბლიოთეკას ასევე უწოდებენ **“ვირტუალურ ბიბლიოთეკას”**. ეს ტერმინი ადრე ციფრული ბიბლიოთეკის სინონიმად გამოიყენებოდა. ახლა კი სხვა დატვირთვა შეიძინა და გამოიყენება ე.წ. აგრეგატ ბიბლიოთეკებთან მიმართებაში, რომლებიც სხვადასხვა რესურსიდან კრეფენ და ავრცელებენ ელექტრონულ ინფორმაციას.

კიდევ ერთი ტერმინი - **“ჰიბრიდული ბიბლიოთეკა”**, გამოიყენება ისეთი ბიბლიოთეკებისთვის, რომლებიც შერეული მასალების სერვისებს უზრუნველყოფენ, როგორც ტრადიციულს, ასევე ელექტრონულს. მაგალითად, მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური ციფრული პროექტი - **“ამერიკის მეხსიერება”** კონგრესის ბიბლიოთეკაში შეიქმნა. პროექტი **“ამერიკის მეხსიერება”** ძირითად მიზნად ისახავს მსოფლიოს სხვადასხვა ორგანიზაციის ციფრული ინფორმაციის უფრო მეტ ხელმისაწვდომობას ინტერნეტში.

მსგავსი შემთხვევა გვაქვს საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის მაგალითზეც. “ციფრული ბიბლიოთეკა ივერიელი” ეროვნული ბიბლიოთეკის მიერ შექმნილი პროდუქტია. ეროვნული ბიბლიოთეკა კი, თავის მხრივ, არის ტრადიციული ბიბლიოთეკა, რომელიც მრავალმხრივ ელექტრონულ სერვისის სთავაზობს მომხმარებელს.

ამ ორი, საკმაოდ ფართომასშტაბიანი ციფრული ბიბლიოთეკისა და მსოფლიოს მასშტაბით უმეტესი ციფრული ბიბლიოთეკების ძირითადი მიზანია ეროვნული კულტურული მემკვიდრეობის ციფრულ ფორმაში გადატანა, მათი გრძელვადიანი შენახვა, პრეზერვაცია და საყოველთაო ხელმისაწვდომობა. თუმცა, არსებობს, ასევე, უმნიშვნელოვანესი ციფრული ბიბლიოთეკები, რომლებიც გრძელვადიანი არქივების როლს ასრულებს. მაგალითად, კორნელის უნივერსიტეტის ციფრული არქივი – ARXIV (www.arxiv.org).

“Arxiv” არის ე.წ. ელექტრონული გამომცემლობა ფიზიკის, მათემატიკის, ინფორმატიკის, ბიოლოგიის, ფინანსებისა და სტატისტიკის სფეროში. ციფრული არქივი დაფუძნებულია კორნელის უნივერსიტეტის ადა სიმონსის ფონდის მიერ. ასევე, არსებობს თანადადამფუძნებელთა ვრცელი სია, მათ შორის არის კემბრიჯის, ჰარვარდისა და მსოფლიოს სხვა უმნიშვნელოვანესი უნივერსიტეტები და სამეცნიერო ორგანიზაციები.

ინტერნეტ არქივი (Internet archive) – www.archive.org, ასევე, არის არაკომერციული ორგანიზაცია, რომელიც დაფუძნდა ინტერნეტში ბიბლიოთეკის მოწყობის მიზნით. ამ არქივის მიზანია მკვლევარებს, ისტორიკოსებს, მეცნიერებს, სპეციალური საჭიროებების მქონე პირებსა და ფართო საზოგადოებას მისცეს იმ ისტორიულ ექსპონატებზე წვდომის საშუალება, რომლებიც უკვე ციფრულ ფორმაშია.

ციფრული ბიბლიოთეკის განვითარების მოკლე მიმოხილვა

“ციფრული ბიბლიოთეკის” კონცეფცია ჩამოყალიბდა და განვითარდა სახელგანთქმული მეცნიერების: ვანევარ ბუშისა (1890–1974) და ჯოზეფ ლიკლიდერის (1915–1990) ცნობილ შრომებზე დაყრდნობით. იგი ემსახურება ინოვაციური ტექნოლოგიებისა და ცოდნის გაცვლის, როგორც პროგრესის ფუნდამენტური ინსტრუმენტის ცნებას.

ვანევარ ბუშმა (1945) აღწერა “ხელსაწყო, რომელშიც ინდივიდი მოათავსებს ყველა წიგნს, ჩანაწერს და კომუნიკაციურ მიმოწერას. ეს ხელსაწყო მექანიზირებულია ისეთი სახით, რომ ყველა ამ მასალაზე წვდომა შესაძლებელი იქნება ძალიან სწრაფად და მოქნილად. გარდა ამისა, მასზე დამონტაჟებულია “გამჭვირვალე ფილა” (დღევანდელი გაგებით მონიტორი), რომელზეც შეიძლება აისახოს ფოტოები, ჩანაწერები, წიგნები და სხვა ნებისმიერი სახის დოკუმენტი”. იმ პერიოდში, ციფრული მხარდაჭერის არარსებობის გამო, კომპიუტერის მაგივრად, მან დაასახელა “გაუმჯობესებული მიკროფილმი” როგორც კონტენტის შენახვისა და გავრცელების საშუალება. “კონტენტის შექმნა შესაძლებელი გახდება მიკროფილმებზე. ყველა ტიპის წიგნი, ფოტო, პერიოდიკა, გაზეთი და სხვა ტიპის მასალები ასეთი სახით შეინახება ერთ ადგილას” (ვ. ბუში, 1945).

მოგვიანებით, ჯოზეფ ლიკლიდერმა განსაზღვრა, რომ კომპიუტერი გახდებოდა იმდენად მძლავრი ინსტრუმენტი, რომ შესაძლებელი იქნებოდა ავტომატიზირებული საბიბლიოთეკო სისტემის შექმნა, რომელიც ბუშმა 1945

წელს ნაწილობრივ აღწერა თავის სტატიაში. ლიქლიდერმა 1965 წელს დაწერა აღნიშნულ თემაზე წიგნი, სადაც საუბარია, თუ როგორ არის შესაძლებელი, კომპიუტერის მეშვეობით, ბიბლიოთეკის ავტომატიზაცია და როგორ შეძლებს ბევრი მომხმარებელი ერთდროულად წვდომას საერთო მონაცემთა ბაზაზე. მის წიგნში, ასევე, საუბარია ინტერნეტისა და ციფრული ბიბლიოთეკის ურთიერთკავშირზე (ჟ. ლიქლიდერი, 1965). მართლაც, 1990 წლიდან, ინტერნეტის გავრცელებამ განაპირობა კაცობრიობის ცოდნის აღმოსაჩენად და გასავრცელებლად უპრეცედენტო საშუალებების შექმნა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ტექნოლოგიური თვისებებით ერთმანეთისგან განსხვავდება თავიდანვე ციფრულ ფორმატში შექმნილი და თავდაპირველად ტრადიციულ ფორმატში და შემდგომში გაციფრებული ობიექტები. ასევე საგულისხმოა, რომ ციფრულ ფორმატში მყოფი ყველა ობიექტი არ შეიცავს ციფრულ მონაცემებს.

ციფრული ბიბლიოთეკის მოკლე ისტორია

ციფრული ბიბლიოთეკის მნიშვნელობის პირველი აღიარება მოხდა 1994 წელს, როდესაც გადაწყდა, რომ 25 მილიონამდე ამერიკული დოლარი, აშშ-ს ფედერალური ფონდიდან გადაუნაწილებოდა ექვს უნივერსიტეტს ციფრული ბიბლიოთეკების კვლევისათვის. ეს ინიციატივა განხორციელდა ეროვნული სამეცნიერო ფონდის (National Science Foundation (NSF)), თავდაცვის დეპარტამენტის მოწინავე კვლევის პროექტების სააგენტოს (Department of Defense Advanced Research Projects Agency (ARPA)) და ეროვნული აერონავტიკისა და კოსმოსური კვლევის ადმინისტრაციის (National Aeronautics and Space Administration (NASA)) ფინანსური მხარდაჭერით.

აღნიშნული პროექტები განხორციელდა: კარნეგი მელონ უნივერსიტეტში (Carnegie Mellon University), კალიფორნია-ბერკლის უნივერსიტეტში (University of California-Berkeley), მიჩიგანის უნივერსიტეტში (University of Michigan), ილინოისის უნივერსიტეტში (University of Illinois), კალიფორნია-სანტა ბარბარას უნივერსიტეტსა (University of California-Santa Barbara) და სტენფორდის უნივერსიტეტში (Stanford University).

ამ ექვსი, კარგად დაფინანსებული პროექტის განხორციელებამ განაპირობა შემდგომში დეფინიციის - “ციფრული ბიბლიოთეკის” დანერგვა, პოპულარიზაცია და განვითარება. ეს პროექტები იყო კომპიუტერული სამეცნიერო ექპერიმენტები, პირველ რიგში, ციფრული ბიბლიოთეკის არქიტექტურისა და ინფორმაციის მოძიების სფეროში.

აღნიშნული ექვსი პროექტი პრაქტიკულად იყო ექსპერიმენტი ციფრული ბიბლიოთეკების შექმნის სფეროში, რომლებიც ნაკლებად წარმოადგენდა ელექტრონულ ბიბლიოთეკას დღევანდელი გაგებით. ამ ბიბლიოთეკებს თითქმის არ ჰქონდათ სერვისკომპონენტები, კოლექციებს არ გააჩნდათ მდგრადობა, არქივი არ იყო მომხმარებელზე ორიენტირებული, არ არსებობდა ეთიკური ტრადიციები. ამ პერიოდს ჩვენ უწოდებთ ციფრული ბიბლიოთეკის განვითარების “ექსპერიმენტულ ეტაპს”, რადგან მოცემული ეტაპის განმავლობაში დახარჯული მთელი ძალისხმევა მიმართული იყო თავად ცნების - “ციფრული ბიბლიოთეკის”, პოპულარიზაციასა და ამ ტერმინის დანერგვაზე, რაც წლების განმავლობაში დღემდე შენარჩუნებულია.

1996 წლიდან მეცნიერებმა, რომლებიც აქამდე მუშაობდნენ ტრადიციულ ბიბლიოთეკებთან, დაიწყეს ცნების - “ციფრული ბიბლიოთეკა” გაფართოებაზე ზრუნვა. თუმცა ნამდვილი წარმატება და წინსვლა მოხდა 1998 წლის ბოლოს, როდესაც აშშ-ს ფედერალურმა მთავრობამ დააწესა მალაღდაფინანსებული ჯილდო DL-2 Awards იმ პროექტებისთვის, რომლებიც შეიცავდა ტრადიციული საბიბლიოთეკო სერვისების ზოგიერთ ელემენტს, როგორც არის შენახვა, მდგრადობა, მომხმარებელთან ურთიერთობა. ამავე პერიოდში ტრადიციულმა ბიბლიოთეკებმაც დაიწყეს სერიოზული დიგიტალური კომპონენტების შექმნა.

მას შემდეგ, რაც ბიბლიოთეკარები და მეცნიერები აქტიურად ჩაერთნენ დიგიტალურ პროექტებში, უფრო მეტი ყურადღება კომპიუტერული მეცნიერების ექსპერიმენტებიდან გადაიტანეს პროექტებზე, რომლებიც უფრო პრაქტიკული და გამოყენებადი იყო. ჩვენ ამას ვუწოდებთ ციფრული ბიბლიოთეკის “განვითარების ფაზას”. 1990-იანი წლების ბოლოს, აშშ ციფრული ბიბლიოთეკების ფედერაციის გავლენით, ციფრული ბიბლიოთეკების მწარმოებელი ორგანიზაციები ცდილობდნენ ელექტრონულ ბიბლიოთეკებში განევითარებინათ ტრადიციული ბიბლიოთეკის კომპონენტები, როგორც არის კოლექციების მართვა და მათი ერთმანეთთან თავსებადობა. თუმცა, მიუხედავად ამ პროგრესისა, კოლექციების თავსებადობაში და ციფრული მასალის პრეზერვაციაში, რომელიც ციფრული ბიბლიოთეკების განმავითარებელთა მიერ განხორციელდა, საბოლოო შედეგი მაინც არ იყო დამაკმაყოფილებელი.

იმისათვის, რომ ეს დარგი საბოლოოდ გადავიდეს “მოწიფულობის” ფაზაში და გაამართლოს სახელი - “ციფრული ბიბლიოთეკა”, საჭიროა ტრადიციული ბიბლიოთეკის კომპონენტების მეტად განვითარება და მათი ციფრულ რეალობაში გადმოტანა. ციფრული ბიბლიოთეკების განმავითარებელმა მეტად უნდა იზრუნონ, თუ როგორ გადმოიტანონ ციფრულ სამყაროში ბიბლიოთეკის ეთიკური ტრადიციები, როგორც არის სიტყვის თავისუფლება, კონფიდენციალურობა, თანაბარი ხელმისაწვდომობა და სხვა.

ციფრულმა ბიბლიოთეკამ ფუნდამენტური როლი ითამაშა საზოგადოების ცოდნის ამაღლებაში. მისი მეშვეობით ის საგანძური, რომელიც დაცულია ბიბლიოთეკებში, მუზეუმებში, არქივებსა თუ სხვა ტიპის საცავებში და ორგანიზაციებში, საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომია ნებისმიერ დროსა და სივრცეში. ეს მასალები ყოველ ადამიანს შეუძლია გამოიყენოს გლობალური კულტურული მემკვიდრეობის გაცნობის, სწავლისა, მუშაობის ან უბრალოდ გართობისთვის. ციფრულმა ბიბლიოთეკამ მოახდინა რევოლუცია ცოდნის მენეჯმენტის სისტემაში.

ციფრული ბიბლიოთეკის განვითარების ძირითადი ეტაპები
ქვემოთ, საერთაშორისო გამოცდილებაზე დაყრდნობით, მოცემულია ციფრული ბიბლიოთეკის განვითარების ძირითადი ეტაპების ჩამონათვალი.

გუტენბერგის პროექტი

ციფრული ბიბლიოთეკა “გუტენბერგი” უფასო ელექტრონული წიგნების პირველი კოლექციაა. მისი დამფუძნებელი იყო მაიკლ ჰარტი, რომელმაც ეს პროექტი დააარსა 1971 წელს; ამავე პერიოდში გაციფრდა პირველი წიგნი. იმ პერიოდში მაიკლ ჰარტი იყო ილინოისის უნივერსიტეტის სტუდენტი და მაშინდელი კომპიუტერის - Xerox Sigma-ს საშუალებით გადაწყვიტა, გაეციფრებინა ამერიკის

დამოუკიდებლობის დეკლარაცია. ექსპერიმენტი წარმატებით დასრულდა. მაიკლ ჰარტმა ამერიკის დამოუკიდებლობის დეკლარაცია ციფრულ ფორმაში გადაიტანა. 2005 წლისათვის მან დააგროვა 17 000 გაციფრებული წიგნი, 2009-ში კი წიგნების რაოდენობა აღემატებოდა უკვე 34 000-ს. ციფრული ბიბლიოთეკა “გუტენბერგი” დღესაც ფუნქციონირებს, დღემდე ითვლება ციფრული ბიბლიოთეკების “მუზად”.

პროექტი ამერიკის მენსიერება

ეს იყო საბილოტე პროგრამა, რომელიც ხორციელდებოდა 1990-1994 წლებში. პროექტის მიზანი იყო კონგრესის ბიბლიოთეკაში დაცული იმ დოკუმენტების გაციფრება, რომლებიც ასახავდა “ერის მენსიერებას”, შემდეგ ეს გაციფრებული მასალა ჩაიწერა CD-ზე და დაეგზავნა 44 სკოლასა და უნივერსიტეტს. შემდეგ გამოიკითხა ყველა ის სასწავლებელი, რომელმაც მიიღო მონაწილეობა. გამომხატურება იყო ძალიან დადებითი, ყველა აღფრთოვანებული იყო ამ ფაქტით და პროექტი გაგრძელდა – მიიღო დამატებითი დაფინანსება. დღეს “ამერიკის მენსიერება” არის კონგრესის ბიბლიოთეკის ერთგვარი სიმბოლო და წარმოადგენს მის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ელექტრონულ რესურსს. მასში გაერთიანებულია 100-ზე მეტი თემატური კოლექცია.

Google Books

როგორც პროექტის მწარმოებლები იტყვიან – პირველად იყო Google Books, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ეს ასე არ არის. თუმცა, ამავდროულად, პროექტი უფრო დიდი ხნისაა, ვიდრე თავად კომპანია Google. პროექტის შემქმნელები იყვნენ გუგლის თანადამაარსებლები – სერგეი ბრინი და ლარი პეიჯი, რომლებიც სტუდენტობის პერიოდში მუშაობდნენ სტენფორდის ციფრული ბიბლიოთეკის ტექნოლოგიების პროექტზე. მათი მიზანი იყო ინტერნეტში განთავსებული მრავალრიცხოვანი მასალის მოძიება სპეციალური საძიებო რობოტების დახმარებით (რობოტში იგულისხმება კომპიუტერული პროგრამა, რომელიც ძიების დროს აგროვებს ჩვენთვის სასურველ ინფორმაციას). გარდა ამისა, პროექტის ფარგლებში დაიწყო წიგნების სკანირება და ინტერნეტში განთავსება. წელიწადში ციფრულ ფორმატი გადაჰქონდათ დაახლოებით მილიონი წიგნი. 2012 წლისთვის კი გაციფრებული წიგნების რაოდენობა უკვე 15 000 000 იყო.

Europeana

Europeana.eu არის ინტერნეტ პორტალი, რომელიც შეიცავს ევროპაში გაციფრებულ მილიონობით წიგნს, ნახატს, ფილმს, მუზეუმში დაცულ ექსპონატს და საარქივო ჩანაწერს. ლეონარდო და ვინჩის “მონალიზა”, ვერმერის “გოგონა მარგალიტის საყურით”, ისააკ ნიუტონის, ჩარლზ დარვინის ნაშრომები და მოცარტის მუსიკა – ეს ყოველივე არის Europeana-ს შემადგენელი ნაწილები. 2000-ზე მეტი ორგანიზაციაა ჩართული მის შექმნაში. მათ შორის ისეთები, როგორიც: ამსტერდამის მუზეუმი, ბრიტანეთის ბიბლიოთეკა და ლუვრი. მათი გაერთიანებული კოლექცია საშუალებას აძლევს მსოფლიოს მოსახლეობას, გაიცნოს ევროპის კულტურული და სამეცნიერო მემკვიდრეობა პრეისტორიიდან დღემდე. პროექტი შეიქმნა საფრანგეთის პრეზიდენტის – ჟაკ შირაკის ინიციატივით.

მსოფლიო ციფრული ბიბლიოთეკა - The World Digital Library

ეს არის ამერიკის და სხვა ქვეყნების საგანმანათლებლო-კულტურული ორგანიზაციების, კონგრესის ბიბლიოთეკის, UNESCO-ს და მისი პარტნიორი

ბიბლიოთეკებისა და არქივების ერთობლივი პროექტი. მსოფლიო ციფრული ბიბლიოთეკა თავს უყრის იშვიათ გამოცემებს: წიგნებს, ჟურნალებს, ხელნაწერებს, რუკებს, ფოტოებს, ფილმებს და მუსიკას. ეს არის მსოფლიოს კულტურის ერთგვარი ელექტრონული ცენტრი. მისი ინტერფეისი თარგმნილია არაბულ, ჩინურ, ფრანგულ, პორტუგალიურ, რუსულ და ესპანურ ენებზე. დოკუმენტები წარმოდგენილია ორიგინალის სახით. ეს არის უნიკალური ბიბლიოთეკა, რადგან, ძირითადად, ორიენტირებულია ხარისხზე და არა შინაარსსა და რაოდენობაზე. მასში ატვირთული დოკუმენტები განსაკუთრებით მაღალი ხარისხით გამოირჩევა.

ეროვნული ბიბლიოთეკისა და ჯეოსელის ერთობლივი პროექტი - “ციფრული ფოტომატიანე”

“ციფრული ფოტომატიანე” ეროვნული ბიბლიოთეკის ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური და პოპულარული პროექტია. ბიბლიოთეკის თანამშრომლები ამ პროექტზე თითქმის სამი წელია მუშაობენ და კოლექციაში განთავსებული ფოტოების რაოდენობამ უკვე 65 000 მიაღწია.

“ციფრული ფოტომატიანე” ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ბიბლიოთეკა “ივერიელის” ერთ-ერთი კოლექციაა და დღითიდღე ივსება უნიკალური, საზოგადოებისათვის დღემდე უცნობი ფოტომასალით, ვინაიდან “ივერიელში” შესაძლებელია ნებისმიერი რაოდენობის ფონდისა თუ კოლექციის განთავსება. “ივერიელის” პროგრამულ უზრუნველყოფას აქვს კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია – მასზე მუშაობა შეუძლია ერთდროულად ნებისმიერი რაოდენობის მომხმარებელს, ასევე, არ აქვს მნიშვნელობა მომხმარებლის გეოგრაფიულ მდებარეობას. “ივერიელის” მეშვეობით შესაძლებელია ერთიანი ციფრული ბიბლიოთეკის შექმნა მთელი საქართველოს მასშტაბით, ხოლო მასზე მუშაობა საქართველოს საზღვრებს გარეთაც შეიძლება.

“ივერიელი” შეიქმნა 2012 წელს, პროგრამული უზრუნველყოფა Dspace-ის პლატფორმაზე. Dspace დღესდღეობით არის ყველაზე გავრცელებული ღია პროგრამული უზრუნველყოფა მსოფლიოს მასშტაბით, რომელიც განკუთვნილია აკადემიური, კომერციული და არაკომერციული ორგანიზაციებისთვის. იგი მარტივია საინსტალაციოდ და არის სრულად კონფიგურირებადი, როგორც პროგრამულად ასევე ინტერფეისის მხრივ. საშუალებას იძლევა ელექტრონულ ფორმატში შექმნას და შეინახოს წიგნები, პერიოდული გამოცემები, ვიზუალური და აუდიო-ვიზუალური გამოცემები, სტატიები, რეპორტები, ყველა სხვა სახეობის დოკუმენტი და დაარეგულიროს მათზე წვდომა.

“ივერიელის” შექმნამ გამოიწვია სხვადასხვა შიდა პროექტის განხორციელება. მათ შორის არის საქართველოს საბიბლიოთეკო ასოციაციის, ეროვნული ბიბლიოთეკისა და ჯეოსელის ერთობლივი პროექტი - “ციფრული ფოტომატიანე”, ანუ ფოტოებში ასახული საქართველოს ისტორია, რომელიც მომხმარებელს ექსკლუზიურად სთავაზობს საქართველოს ოჯახებში დაცული უნიკალური ფოტოების ციფრულ ვერსიებს. პროექტის მიზანია, გამოვლინდეს და შეგროვდეს ოჯახებში თუ ორგანიზაციებში დაცული, საზოგადოებისათვის აქამდე უცნობი ფოტოკოლექციების, საფოსტო ბარათების, ხელნაწერებისა თუ სხვა ტიპის დოკუმენტების ციფრული ვერსიები და ეს მასალა მოექცეს ერთიან ციფრულ ბიბლიოთეკა “ივერიელში”.

მრავალ ოჯახში არის გაბნეული სხვადასხვა სახის უმნიშვნელოვანესი ინფორმაცია ფოტოების, ხელნაწერებისა და სხვა დოკუმენტების სახით. ამ პროექტის განხორციელებით საქართველოს მასშტაბით იქმნება ერთიანი ციფრული ბიბლიოთეკა, რაც თავისთავად გულისხმობს საქართველოს რეგიონებში რეგულარულ გასვლებს, მოსახლეობასთან კონტაქტს და საინტერესო მასალების შერჩევას.

“ივერიელში” განთავსებულია მრავალი დასახელების ფონდი და კოლექცია, მათ შორის:

1. აუდიომასალები
2. გაზეთები
3. ეტიკეტები
4. ნოტები
5. პლაკატები
6. ჟურნალები
7. ფოტოები
8. წიგნები
9. ხელნაწერები და საარქივო ფონდი.

ქვემოთ მოცემულია ციფრულ ფოტომატიანეზე მუშაობის ძირითადი პრინციპები.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არასახელმწიფო ორგანიზაციებსა და ოჯახებში დაცული მასალა, რადგან იგი განადგურების უფრო მაღალი საფრთხის წინაშე დგას და არასაკმარისი გარანტიით არის დაცული. გარდა ამისა, ოჯახებში შენახული ფოტოები სახელმწიფო ორგანიზაციაში დაცული ფოტოების ამოცნობაში დამხმარე მასალად შეიძლება მოვიხაროთ, რადგან ზოგჯერ ორგანიზაციამ არ იცის, ვინ არის აღბეჭდილი ფოტოზე, ხოლო ოჯახის წევრმა თითქმის ყოველთვის იცის ფოტოებზე გამოსახული პიროვნებების ვინაობა.

ხშირად ოჯახებში დაცულ ფოტოებს თან ახლავს ინფორმაცია, რომელსაც ციფრული ფოტომატიანის შემქმნელები უწოდებენ ლეგენდას. ხდება ხოლმე, როდესაც ეს ლეგენდა არ ემთხვევა რეალურ ისტორიას. არის შემთხვევები, როდესაც ერთი და იმავე ფოტოს ასლი სამი სხვადასხვა ოჯახიდან მოდის და სამივე ისტორია განსხვავდება ერთმანეთისგან, ზოგჯერ არც ერთი არ შეესაბამება სიმართლეს. ამ არასწორი ინფორმაციის დამუშავება შემდგომში იწვევს რეალური ისტორიის დადგენას. მაგალითად: ერთ სურათზე იყო გამოსახული გრაფინია ჭალაყანიძე და აღმოჩნდა აგრაფინა ჭალაყანიძე. ასეთი ტიპის ინფორმაცია ძალიან ხშირია და ხშირადვე რეალური ინფორმაცია არ არის ხელმისაწვდომი. ამას საზოგადოება გაგებით უნდა მოეკიდოს და თვითონაც კრიტიკული უნდა იყოს, განსაკუთრებით, ამგვარი ინფორმაციის სამეცნიერო შრომაში გამოყენებისას.

დროთა განმავლობაში ხანძრის, წყალდიდობისა და სხვა მსგავსი შემთხვევების შემდეგ ოჯახში დაცული ფოტომასალა შეიძლება დაზიანდეს ან განადგურდეს. ამ შემთხვევაში გაციფრებული ფოტო ხდება ორიგინალი. მაგალითად: ქსნის ერისთავის, ნინო ნიკოლოზის ასული ერისთავის და სიმონ მიხეილის ძე აშხაცავას საოჯახო ფოტოარქივი გაციფრდა და “ციფრულ ფოტომატიანეში” განთავსდა ოჯახის შთამომავლის, თამარ აშხაცავას

ინიციატივით. რამდენიმე თვეში ერთ-ერთ სატელევიზიო არხზე გადაწყდა ქალბატონ თამარზე სიუჟეტის გაკეთება. აღმოჩნდა, რომ სახლში გაჩენილი ხანძრის შედეგად მთელი ფოტოარქივი განადგურებულიყო. ერთადერთი ასლი, რომელიც გადარჩა ციფრულ ბიბლიოთეკაში განთავსებული ფოტოებია.

ხშირად გვხვდება ისეთი ფოტოები, სადაც ერთ ან რამდენიმე პიროვნებას სახე აქვს ამოფხეკილი ან დაკაწრული. როგორც წესი, ეს არის მფლობელის ოჯახის წევრი, ყოფილი მეუღლე ან რეპრესირებული პიროვნება. ამავე ფოტოს სხვა ასლზე, რომელიც სხვა ოჯახში ინახება შეიძლება იყოს ამოკაწრული სხვა პიროვნებების სახე. ასეთი ფოტოების კვლევის და ურთიერთშეღარების მეშვეობით შესაძლებელია “წაშლილი ადამიანის” ვინაობის დადგენა.

გაციფრებული მასალა ინახება უმაღლეს ხარისხში, სპეციალურ სერვერზე, რადგან მომავალში, როდესაც ციფრული ტექნოლოგიები კიდევ უფრო განვითარდება, შეიძლება დაბალი ხარისხი და მცირე მოცულობის ფაილები აღარ იქნეს დამაკმაყოფილებელი, ამიტომ ორიგინალის სახით ფაილების დამახსოვრება ხდება TIFF ფორმატში, 800, 1000, 1200 DPI, ხოლო სისტემაში განთავსდება JPG ფორმატის ფაილები, რომლებიც ბევრად მცირე მოცულობისაა.

გაციფრებული ფოტომასალა შეგნებულად არ მუშავდება გრაფიკულ პროგრამებში, ინახება მათი ორიგინალური სახე, არ იჭრება, ასევე ინახება ფოტოს ვერსო ნებისმიერ შემთხვევაში, რადგან ფოტოს ცარიელი მხარეც ინფორმაციაა ორიგინალის შესახებ.

ბოლო პერიოდში გაიხსნა “ციფრული ფოტომატიანის” რეგიონული წარმომადგენლობები - ზუგდიდში, აბაშაში, სიღნაღში, ხაშურში, ბათუმში; ასევე, საზღვარგარეთ - ბაქოში, სტამბულში, ლევილში. განსაკუთრებული დამოკიდებულება აქვს პროექტთან ქალაქ ქუთაისს, რადგან აქ არა მხოლოდ რეგიონული წარმომადგენლობაა, არამედ ეროვნული ბიბლიოთეკა და ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკა პროექტის თანამონაწილეებიც არიან.

დამოწმებული ლიტერატურა

პ. ბესერი, 2002 - Besser, H. A. (2002). The Next Stage: Moving from Isolated Digital Collections to Interoperable Digital Libraries. *First Monday* (7 (6)).

ვ. ბუში, 1945, - Bush, V. B. (1945, July). “As We May Think”. *Atlantic Monthly*, 101.

ს. გრიფინი, 1998, - Griffin, S. M. (1998, July/August). NSF/DARPA/NASA Digital Libraries Initiative: A Program Manager’s Perspective. *D-Lib Magazine*.

ო. იგლეზაკისი - Iglezakis, I., Synodinou, T.-E., & Kapidakis, S. (n.d.). E-Publishing and Digital libraries: Legal and Organizational Issues. *Information science reference*.

ჟ. ლიქლიდერი, 1965 - Licklider, J. C. (1965). *Libraries of the future*. M.I.T. Press.

ს. შრაიბმანი, 2004 - Schreibman, S., Siemens, R., & Unsworth, J. (Eds.). (2004). *Companion to Digital Humanities*. Oxford: Blackwell publishing.

